

ні у статті способи подолання вищеназваних проблем створюють певні можливості для подальших наукових досліджень і розробок у цій сфері, адже окремі аспекти діяльності українських металургійних комбінатів потребують більш детального їх вивчення, з урахуванням нових фактів і тенденцій, які спостерігаються у вітчизняній металургії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бураковський І. Оцінка потреб України у галузі сприяння міжнародній торгівлі. Вплив торговельної політики на людський розвиток / І. Бураковський, В. Мовчан. – К. : [б. в.], 2011. – 132 с.
2. Кредиторська заборгованість металургійних підприємств України зросла до 76 млрд грн [Електронний ресурс] // УніанЕкономіка. – 2011. – 28 листоп. – Режим доступу : <http://economics.unian.net/ukr/detail/73624>. – Назва з екрана.
3. Кузьменко В. П. Вертикальна інтеграція як фактор економічного зростання країн пострадянського простору / В. П. Кузьменко // Стратегічна панорама. – 2002. – № 4. – С. 101–112.
4. Лук'яненко Д. Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності : навч. посіб. / Д. Г. Лук'яненко. – К. : КНЕУ, 2005. – 204 с.
5. Мазур В. Металургія України: стан, конкурентоспроможність та перспективи / В. Мазур // Дзеркало тижня. – 2010. – № 8. – С. 8–9.
6. Молдован О. О. Металургійний комплекс України в умовах кризи: причини глибокого спаду та чинники адаптації / О. О. Молдован // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 4. – С. 123–131.
7. Молдован О. О. Проблема дефіциту коксу як стримувальний чинник розвитку чорної металургії в Україні: тенденції, наслідки та шляхи мінімізації / О. О. Молдован // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 4. – С. 96–102.
8. Удовик С. Металургія як дзеркало української економіки / С. Удовик // День. – 2001. – № 18. – С. 5.
9. Федулова Л. І. Інституційні особливості сучасної корпорації / Л. І. Федулова // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. – 2006. – Вип. 103–2. – С. 130–136.
10. Федулова Л. І. Тенденції формування корпоративних структур у промисловості України / Л. І. Федулова // Економіка промисловості. – 2007. – № 3 (38). – С. 45–57.

УДК 327.7+327(477)

МВФ І УКРАЇНА: НЕОДНОЗНАЧНІСТЬ ВІДНОСИН

**Т. О. Білоброва, кандидат економічних наук;
О. О. Завгородній**

Під час глобальної економічної кризи для стабілізації банківської системи НБУ в жовтні 2008 р. частково обмежив більшість банківських операцій. Одним із таких обмежень була заборона на дострокове зняття депозитів і запровадження п'ятивідсоткового коридору коливання курсу на готівковому ринку. Ці дії повинні були уповільнити прогресуючий економічний спад, однак необхідність прийняття масштабного плану з виведення економіки країни з кризи залишалась актуальною (це пи-

тання є невирішеним і у наш час). Ситуація, що склалась, підштовхнула уряд України до відновлення співробітництва з МВФ з метою отримання кредиту для стабілізації фінансової системи країни.

Загальновідомо, що наслідки світової фінансової кризи, а також загроза другої її хвилі в Україні все ще залишається проблемою до вирішення урядом України. У зв'язку з цим, кредит від такої могутньої міжнародної фінан-

сової організації як МВФ – важлива складова всіх антикризових заходів українського уряду.

Співробітництво України та МВФ розпочато 3 червня 1992 р., коли Верховною радою був прийнятий закон України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та багатостороннього агентства з гарантування інвестицій». З тих пір було отримано кілька кредитів, що мало певні наслідки для економіки України. Враховуючи наведене вище, дане дослідження буде спрямоване на аналіз та оцінку наслідків співробітництва України та МВФ у наш час.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років вказує на те, що дане питання є достатньо ґрунтовно висвітлене у засобах масової інформації. Проте в силу того, що напрями й особливості співробітництва України та МВФ зазнають постійних змін, проблематика даної статті потребує переосмислення і розробки нового погляду. У науковій вітчизняній літературі співробітництво України та МВФ досліджене у працях Ю. Макогона, В. Геєця, А. Поповської, Е. Наймана, В. Юрчишина, А. Шлапак, Т. Нагачевської та ін.

Питання напрямів і перебіг співробітництва України та МВФ на сьогодні є достатньо дослідженим. Однак, на думку авторів, в умовах нестабільності зовнішньоекономічного та політичного курсу країни, а також з метою аналізу отриманих на даний час результатів, особливої уваги потребує аналіз фактичних наслідків кредитування економіки України Міжнародним валютним фондом. Це дозволить сформулювати цілісне уявлення про його реальні результати і перспективи розвитку такого співробітництва у майбутньому.

Метою статті є оцінка можливих наслідків співробітництва України та МВФ для національної економіки у цілому та фінансової системи зокрема.

Світова фінансово-економічна криза 2008 р. гостро негативно позначилася на стані та динаміці розвитку економіки багатьох країн світу у цілому і України зокрема. В результаті кризи рівень національного доходу скоротився, а зовнішні борги продовжували накопичу-

ватись. У ситуації, що склалася, жоден кредитор на погоджувався на списання боргів. Крім того, цей «авансовий дохід» від банків та інвесторів не був не був вкладений у засоби виробництва, які б сприяли утворенню додатної вартості і його відшкодуванню протягом певного періоду.

Значна залежність вітчизняної економіки від експорту (зокрема, металургійної продукції) поглибила негативний ефект кризи. Падіння цін на українську металургійну продукцію було пов'язано зі зростаючою конкуренцією з боку китайських виробників і сезонним скороченням попиту в основних країнах-виробниках. За даними НБУ, у цілому за 2008 р. від'ємне сальдо поточного рахунку платіжного балансу збільшилось до 12,9 млрд дол. США, або 7,1 % від ВВП (порівняно з 5,3 млрд дол. США та 3,7 % від ВВП у 2007 р.), насамперед через зростання дефіциту товарного балансу (до 17 млрд дол. США) та від'ємного сальдо доходів (до 1,5 млрд дол. США) [4].

Враховуючи вищесказане, співробітництво з МВФ було розпочате внаслідок утворення дефіциту торговельного балансу і зменшення золотовалютних резервів НБУ (а отже, зниження рівня стабільності національної валюти). Крім того, перший кредит був взятий під 4 % річних, що навіть за тих часів робило його дуже дешевим.

Саме внаслідок нестабільності у фінансовому та економічному секторах українському уряду, який відчував потребу у фінансових засобах для порятунку банківської системи (а як наслідок – економіки), довелося звернутись за допомогою до МВФ.

Відомо, що діяльність МВФ спрямована на відновлення економіки країн-членів (подолання труднощів, обумовлених порушенням рівноваги платіжних балансів шляхом надання короткотермінових кредитів в іноземній валюті), забезпечення валютної стабільності в світі і розвиток валютних ринків. Фонд являє собою спеціалізовану установу системи ООН і фактично є інституційною основою сучасної валютної системи, яка регулює і підтримує її стан.

У ході співробітництва з урядами країн МВФ ставить перед собою певні цілі (залеж-

но від стану економіки цієї країни та наявних проблем). Такими цілями можуть бути:

- сприяння міжнародному співробітництву шляхом забезпечення механізму консультації щодо міжнародних валютних питань;
- сприяння збалансованому зростанню міжнародної торгівлі з метою підвищення рівня зайнятості та реальних доходів населення;
- сприяння стабільності національної валюти та впорядкованим валютним відносинам, недопущення конкурентного знецінення валют;
- тимчасове надання спільних ресурсів Фонду країнам-членам (за наявності необхідних гарантій повернення, таких як економічний прогноз розвитку окремих галузей), для коригування порушень рівноваги власних платіжних балансів.

Україна є членом МВФ і має власну квоту в цій організації, яка на даний момент становить 1 млрд 372 млн СПЗ, що приблизно дорівнює 905 млн дол. США [5].

Для отримання дешевого й достатньо швидкого отримання кредиту за програмою «stand-by», за якою Україна та МВФ співпрацюють з 1994 р. було висунуто ряд вимог. Частина коштів, отриманих у рамках цієї програми, була спрямована на фінансування дефіцитів платіжного й торговельного балансів. Аналізуючи співробітництво України і МВФ за програмою «stand-by», слід зазначити, що наприкінці 2008 р. У вкрай несприятливих умовах на світовому фінансовому ринку наша держава звернулася до МВФ за фінансовою допомогою. В результаті цього 5 листопада 2008 р. МВФ затвердив програму для України по дворічній угоді «stand-by» з обсягом фінансування у 16,43 млрд дол. США (що у кілька разів перевищує квоту України в МВФ). Під час дії даної програми було отримано три транші на загальну суму 10,6 млрд дол. США. З них 4,5 млрд дол. США були спрямовані безпосередньо до державного бюджету для ліквідації фіскального дефіциту, у тому числі для погашення зовнішніх боргових зобов'язань українського уряду.

Перший транш кредиту розміром 3 млрд СПЗ Україна спрямувала до золотовалютного резерву для покращення стану платіжного ба-

лансу, підтримки обмінного курсу національної валюти та ліквідності банківського сектора. Другий транш на суму в 1,875 млрд СПЗ був розподілений таким чином: 1 млрд СПЗ отримало Міністерство фінансів для покриття фіскального дефіциту, 875 млн СПЗ були отримані Національним банком України для поповнення міжнародних резервів з метою регулювання платіжного балансу, підтримки обмінного курсу гривні та ліквідності банків. Третій транш по програмі був повністю спрямований на рахунки державного казначейства України для вирішення питань підтримки бюджетного сектору. Останній транш повинен був надійти у 2009 р., однак перегляд програми не був завершений, а фінансування було призупинене.

Програма співробітництва України та МВФ, погоджена у листопада 2008 р., не була завершена. Проблеми енергетичного сектора та пенсійної системи не були вирішені так, як це було передбачено умовами співробітництва. У зв'язку з цим, а також через деякі інші причини програма була призупинена. По-перше, Україна не виконала зобов'язань, взятих на себе рамках першої програми «stand-by». На той час пенсійна реформа ще не була приведена в дію, не набув чинності новий Податковий кодекс, потребували затвердження проекти про поступове подорожчання комунальних послуг. По-друге, як це пояснили у МВФ, фонд перервав співробітництво з Україною під дією політичного фактора (у фонді не хотіли скласти враження нібито таким чином підтримується один із політиків перед президентськими виборами). В останні місяці 2010 р. переговори між МВФ і новим урядом України були відновлені; зокрема, була досягнута домовленість про нову програму «stand-by» на суму в 15,15 млрд дол. США. Це, по суті, означало перспективу отримання другого кредиту [8].

Відповідно до затвердженого МВФ графіка перерахування коштів, кожні 3–4 країна повинна буде отримувати по 1 млрд СПЗ, поки до 15 грудня 2012 р. не отримає кредит у повному обсязі – 10 млрд СПЗ (15,15 млрд дол. США). Саме тут слід відмітити, що Україна на сьогодні є за розміром зобов'язань боржником МВФ.

Враховуючи перший транш за новою програмою «stand-by», її заборгованість сягнула 8,25 млрд СПЗ (12,66 млрд дол. США). Від найбільшого боржника – Румунії – Україну відділяє менше одного траншу кредиту [11].

Відомо також, що МВФ надає кредити на певних умовах. Це, як правило, свобода переміщення капіталу, приватизація (в тому числі і природних монополій – залізничного транспорту та комунальних послуг), мінімізація (а іноді й ліквідація урядових витрат на соціальні програми (на освіту, охорону здоров'я, будівництво доступного житла, розвиток громадського транспорту тощо; а також скорочення витрат на захист навколишнього середовища, зменшення заробітних плат). Таке співробітництво для українського уряду має переважно негативні наслідки. Ці негативні наслідки відобразяться здебільшого на умовах життя рядових громадян і майже нічим не загрожують рівню життя тих, від кого залежить розпорядження отриманими коштами.

Серед основних умов отримання українським урядом наступного кредиту слід відмітити такі (також варто зазначити, що деякі з них вже виконані, що дає змогу віднести їх до результатів):

- дефіцит державного бюджету України у 2012 р. не повинен перевищувати 2,5 %; скорочення дефіциту бюджету повинно бути досягнуто переважно за рахунок скорочення субсидій до енергетичного сектора, підвищення тарифів для населення та підприємств, посилення фіскальної політики;

- ціна на газ повинна бути поступово підвищена; з 1 серпня 2010 р. – на 50 %, з 1 квітня 2011 р. – на 50 %, з 1 жовтня 2011 р. – ще на 11,86 %; крім цього, вони будуть підвищуватись кожні півроку, поки не досягнуть рівня собівартості;

- реформа пенсійної системи повинна бути завершена; пенсійний вік для жінок буде щороку зростати на 6 місяців і через 10 років збільшиться до 60 років;

- комунальні тарифи повинні бути збільшені на 52 %; їх зростання заплановане у два етапи – двічі по 26 % до 15 квітня і з 1 жовтня 2011 р. Однак станом на лютий 2012 р. такі

заходи не були підтримані на місцях через те, що вони не відповідають наданим послугам;

- ліміт річного обороту для підприємців, які сплачують єдиний податок, повинен зменшитись з 500 тис. до 300 тис. грн [9, 10, 12].

Доповнюючи вказані умови, слід відмітити, що головна мета останнього кредиту – фінансова стабілізація економіки та проведення необхідних реформ. МВФ надає кредити Україні у розрахунок на те, що уряд проведе необхідні, на їх думку, економічні реформи (в першу чергу у газовому секторі та у бюджетній сфері). Кредит може дещо послабити фінансові проблеми України, наприклад, за рахунок скорочення дефіциту торговельного балансу або підтримки курсу національної валюти (не використовуючи кошти із золотовалютних резервів). Однак він однозначно є єдиним рішенням усіх проблем. Умови МВФ у значній мірі не дозволяють уряду провести ряд інших реформ. Мова в першу чергу йде про реалізацію соціальних програм.

Говорячи про результати кредитування МВФ, слід зазначити, що загальні золотовалютні резерви України станом на лютий 2012 р. становлять 31,364 млрд дол. США [6]. Обсяг золотовалютних резервів НБУ зараз є вищим, за докризовий. Якщо врахувати, що до кінця 2011 р. використано 10 млрд дол. США на погашення та обслуговування державних боргів, близько 5 млрд дол. США – на оплату зовнішньоекономічних контрактів і не менш 8–9 млрд дол. США – на продаж готівкової валюти, то таку ситуацію неможна оцінити як позитивну.

У даному випадку багато залежить від зміни характеру співробітництва України і МВФ. Якщо Україна не отримуватиме кредити від МВФ, то скоротяться й інші джерела вливання валюти в економіку країни через використання золотовалютних резервів, що може спричинити нестабільність національної валюти, і, в результаті, зумовить зниження довіри з боку іноземних інвесторів. За заявами голови НБУ, головний банк країни не витрачає кошти МВФ, а підтримує за їх рахунок загальний платіжний баланс. Коли платіжний баланс стає профіцитним, НБУ викупає кошти і повертає МВФ кредити. Саме тому стабільність

національної валюти, як ніколи, відповідно до офіційних даних, знаходиться у руках МВФ. Якщо черговий транш не буде отримано, виникне потреба у використанні золотовалютних резервів для задоволення попиту на національну валюту з боку суб'єктів економіки [13].

Підсумовуючи, можна з упевненістю стверджувати про неоднозначність наслідків кредитування України з боку МВФ. Фонд вимагає, щоб уряд робив перший крок, демонструючи готовність виконати поставлені умови, і тільки потім виділяє гроші. Українському уряду необхідні гроші, тому він приймає іноді доволі непопулярні рішення.

Відомо, що у 2013 р. виплати України по боргах МВФ сягатимуть 6,3 млрд дол. США, або 3,6 % ВВП. Вони будуть чинити серйозний тиск на платіжний баланс і на баланс поточного рахунку.

Для населення України кредит МВФ став серйозним ударом – пенсійна реформа, прийняття нового податкового кодексу, підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги. Такі дії уряду формують стійке негативне ставлення електорату до влади і провокують стійке напруження у суспільстві, яке загрожує повторенням сплесків спротиву (мітинги, акції протесту тощо). Хоча, з іншого боку, кредит уже взятий і механізм його роботи вже запущений. При цьому, беручи до уваги останні тенденції розвитку національної економіки та основні макроекономічні індикатори, підстав на підвищення рівня життя населення немає. У суспільстві закріпилась думка про те, що зараз є перспектива життя, але без рівня. І навіть за умови зміни влади заборгованість залишиться – у цьому й полягає вся неоднозначність взаємин України та МВФ.

Подальші дослідження особливостей розвитку відносин України та МВФ можуть бути направлені на розробку пропозицій щодо вдосконалення способів використання отриманих кредитних ресурсів для покращення розвитку національної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Причины кризиса в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://maanimocom/news/fundamentals/7580-prichiny-krizisa-v-ukraine>. – Название с экрана.
2. Кредит МВФ [Электронный ресурс] : материалы исследований информационного портала «Главком». – Режим доступа : <http://glavcom.ua/subject/73.html>. – Название с экрана.
3. Влияние мирового финансового кризиса на Украину [Электронный ресурс] : сайт Киевского центра политических исследований и конфликтологии «Аналитик». – Режим доступа : <http://www.analitik.org.ua/current-comment/economy/48d793e16b8bb>. – Название с экрана.
4. Платіжний баланс і зовнішній борг України 2008 р. [Електронний ресурс] : Щоквартальне аналітично-статистичне видання Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66368>. – Назва з екрана.
5. МВФ и Украина: полная история кредитных отношений [Электронный ресурс] : интернет-сайт газеты «Дело». – Режим доступа : <http://delo.ua/wiki/mvf-i-ukraina-istorija-kreditn-110921>. – Название с экрана.
6. Національний банк України [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>. – Назва з екрана.
7. «Черная смерть на Украине» – результат кредита МВФ? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.warandpeace.ru/ru/exclusive/view/41762>. – Название с экрана.
8. Цена кредита МВФ. Радиомониторинг 30.07.2010 р. [Электронный ресурс] : сайт информационного агентства «РИА новости Украина». – Режим доступа : <http://rian.com.ua/radiomonitring/20100730/78464918.html>. – Название с экрана.
9. Рост тарифов на газ начнется 1 июля и пройдет в три этапа [Электронный ресурс] : интернет-сайт газеты «Зеркало недели». – Режим доступа : http://news.zn.ua/ECONOMICS/rost_tarifov_na_gaz_nachnetsya_1_iyulya_i_proydet_v_tri_etapa-75577.html. – Название с экрана.
10. Цены на газ будут повышены на 30 %, а коммунальные тарифы на 52 %. При этом процесс их повышения пройдет в 2 этапа [Электронный ресурс] : интернет-сайт газеты «Зеркало недели». – Режим доступа : http://news.zn.ua/ECONOMICS/tseny_na_gaz_budut_povysheny_na_30,_a_kommunalnye

- tarify_na_52,-_memorandum_mvfv-76634.html#article. – Название с экрана.
11. Фонд платежом красен [Електронний ресурс] : сайт белорусской независимой информационно-аналитической национальной газеты «Бел-Газета». – Режим доступа : <http://www.belgazeta.by/20100816.32/040137061/?mode=print>. – Название с экрана.
 12. МВФ «прописал» Украине пенсионную реформу, рыночные тарифы и процветающий «Нафтогаз» [Электронный ресурс] : интернет-сайт газеты «Зеркало недели». – Режим доступа : http://news.zn.ua/ECONOMICS/mvf_propisal_ukraine_pensionnuyu_reformu,_rynochnye_tarify_i_protsvetayuschiy_naftogaz-78440.html. – Название с экрана.
 13. Будущее гривны в руках МВФ [Электронный ресурс] : он-лайн бизнес ресурс «БіЗ.ОН». – Режим доступа : <http://bizon.info/uk/rus/valutar/4604-kspertbudushchee-gryvn-v-rukah-mvf.html>. – Название с экрана.

УДК 364.442.6:316.344.7

АКТУАЛЬНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ОСОБЛИВОЇ УВАГИ СУСПІЛЬСТВА

С. В. Ничипоренко, кандидат економічних наук; Ю. В. Горемикіна

В умовах соціально-економічних перетворень одним з найважливіших завдань є формування сучасної системи соціального захисту населення. Очевидним є той факт, що наразі держава та суспільство не в змозі повною мірою надати гарантований соціальний захист усім категоріям, що його потребують. Найактуальнішою є ця проблема для вразливих категорій дітей, серед яких особливо потребують уваги діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування.

Вивчення наукових джерел свідчить про наявність жвавого інтересу дослідників до становища дітей, які потребують уваги суспільства. Зокрема, вагомий вклад у визначення проблем таких дітей в Україні зробили О. Г. Антонова-Турченко, О. М. Балакірева, Л. С. Волинець, І. Є. Голубєва, І. Б. Іванова, Н. М. Комарова, О. В. Макарова, І. В. Пеша, С. В. Полякова, О. М. Хмелевська, Л. М. Черенько та інші [1, 2, 6]. Основними напрямками їх досліджень були: становище дітей в інституційних закладах, соціальний виняток і проблеми бідності вразливих категорій дітей,

надання соціальних послуг дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, дітям з особливими потребами тощо.

Водночас нагальними для держави залишаються проблеми поліпшення життя дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, розвитку напрямів деінституалізації, розробки альтернативних способів влаштування таких дітей.

Тому метою статті є аналіз становища дітей, котрі потребують уваги суспільства в Україні, та вивчення способів і можливостей покращення соціального захисту таких дітей, які слід застосовувати на державному рівні.

Національне та міжнародне законодавство, ратифіковане Україною, закріплює права дітей на життя, охорону здоров'я, соціальний захист і всебічний розвиток. Важливим аспектом є забезпечення права дитини на виховання в сім'ї. Закон України «Про охорону дитинства» проголошує, що сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповіді-